

ДИМИТАР ДИМЕСКИ, „МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕЊЕ ВО БИТОЛСКИОТ ВИЛАЕТ 1893—1903 ГОДИНА“, НИО „Студентски збор“, Скопје, 1981

Појавата на македонското национално — ослободително движење кон кое, од сосема оправдани причини, е свртен интересот на редица македонски историчари, го поттикнала и Димески во овој труд да го подвргне на детално проучување краткиот но богат со настани период од 1893 — 1903 година во Битолскиот вилает. Пред да пристапи кон никулците на македонското национално-ослободително движење во цела Македонија, Димески сосема оправдано во оваа своја студија им посветил од вкупно 8 глави цели три глави на дипломатските аспекти на македонското прашање од 1879 — 1903 година, потоа на тогашните општествено-економски прилики во цела Македонија, а посебно на влошените општествено-економски прилики во Битолскиот вилает.

Појавата на организираното македонско национално-ослободително движење во Битолскиот вилает го поврзува Димески, освен со влошената состојба на Македонците, уште и со постигнатиот степен на општествено-економскиот развој на македонскиот народ како и со неговиот напреднат национално конститутивен процес. За спиритус агенс пак на — национално-ослободително движење ја смета со полно право младата македонска просветна интелигенција во Западна Македонија на чело со Даме Груев, Пере Тошев, Горче Петров и други.

На појавата и развојот на македонското национално ослободително движење во Битолскиот

вилает Димески му ги посветил четирите последни и опширни глави од својата студија. Тие глави одговарат на неговата сосема оригинална периодизација во развојниот пат на македонското национално-ослободително движење во Битолскиот вилает: на неговите први невешти чекори од 1894 — 1896; на неговото стабилизирање и масовизирање од 1896 — 1898 г.; на неговиот нов квалитетен скок со вклучувањето на социјалистичката група на Никола Петров Русински, Веле Марков, Никола Карев и др. во составот на движењето во Битолскиот вилает од 1900 — до крајот на 1901 година и на неговиот зрел растеж во 1902 година пред самото Илинденско востание.

Користејќи извонредно богат фонд на објавена и необјавена наша и странска архивска документација, литература и периодика и, критичко подвргнувајќи го свој извонредно богат материјал, Димески успеал во оваа своја студија да изврши корекции на доста пропусти во досега пишуваното, внесувајќи сосема нови и солидно фундирани познанија и осветлувања за македонското национално-ослободително движење во Битолскиот вилает.

Прашањата што Димески се зафатил да ги третира во оваа студија беа навистина и досега во нашата историографија парцијално или од подруг агол на гледање третирани. Но, Димески дава во оваа студија една сосема уверлива слика за едно бурно време и за политичките борби на македон-

скиот народ во опишаниот период, пополнувајќи ја по тој начин не малата празнина што се чувствуваше во нашата историографија. Истовремено, Димески извршил и нова проценка за улогата на цели наши општествени дејци во тогашниот политички живот за кои се имаше доста контраверзна или недоволно определена претстава.

Не можеме а да не истакнеме и една друга особина на авторот на оваа студија: неговиот полетен и јасен стил во излагањето на материјалот, како и неговата извонредна смисла за синтеза.

Општо земено по начинот на кои што Димески пристапил кон разработка на својата тема; по големината на исползуваната објавена литература и периодика, особено по бројноста употребената досега потполно непозната изворна документација на домашно и странско потекло за македонското национално ослободително движење оваа студија е една од најдобрите во нашата историографија. Нејзиниот опширен резиме на англиски јазик ѝ дава можност на странската историографија да ги ползува резултатите на современата македонска историографија.

За забележителниот размав на македонското национално ослободително движење во Битолскиот вилает во овој период од несомнено значење е вклучувањето на групата социјалисти, извршено по долги преговори со раководството на Окружниот комитет во Битола и неговото ветување дека се согласува да ги вклучи социјалистите во движењето како група, а не како поединци; да им даде едно место во управата на Окружниот комитет на Организацијата, како

и неколку раководни места во четите. Како резултат на овој договор социјалистот Никола Петров Русински ја формирал својата четничка школа во Демир-хисарскиот реон од која излегле неколку способни војводи на самостојни чети. Истовремено, Русински во својата неуморна работа на теренот реорганизираше околу 80 села во Битолскиот вилает. Покрај ширењето на социјалистичките идеи кај своите воспитаници, Русински внесол и други корисни новини во четничкиот институт. Според правилната оценка на Димески, инкорпорирањето на социјалистите во редовите на македонската револуционерна организација имало крупно историско значење за натамошната деомкратизација на македонското национално-ослободително движење во Битолскиот вилает, и воопшто во Македонија, бидејќи социјалистите му дале на нашето национално-ослободително движење длабоко хуман и прогресивен колорит. Затоа, и за неполна деценија од својот развој во предилинденскиот период македонското национално-ослободително движење во Битолскиот вилает израснало во горостас, способен и достоин да го понесе главниот терет на македонската илинденска Голгота и да ја извиши Крушевската Република како светилник и патоказ на идните македонски генерации во нивната натамошна борба за национална и социјална слобода“.

Љубен ЛАПЕ